

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра політології та публічного управління

На правах рукопису

ТИШКУН СВІТЛАНА ІВАНІВНА

**СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ**

Спеціальність: 281 «Публічне управління та адміністрування»

Освітньо-професійна програма «Державна служба»

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

ПАХОЛОК ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ

кандидат політичних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол №__

засідання кафедри політології та
публічного управління

від _____ 2025 р.

Завідувач кафедри

_____ проф. В. В. Бусленко

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	
1.1. Поняття, сутність та основні теоретичні підходи до осмислення концепту стратегії національної безпеки	6
1.2. Нормативно-правова основа національної безпеки в Україні	15
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ	
2.1. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави	23
2.2. Досвід Ізраїлю, США та деяких інших країн світу щодо формування стратегії національної безпеки	27
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
3.1. Основні проблеми функціонування національної безпеки в Україні	33
3.2. Перспективи впровадження зарубіжного досвіду забезпечення національної безпеки в Україні.....	39
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сьогодення національної безпеки характеризується значною невизначеністю та динамізмом. Катастрофічні, ескалаційні та критичні ситуації, зокрема збройна агресія Російської Федерації, ядерної держави та постійного члена Ради Безпеки ООН, проти України, держави, що відмовилася від ядерного арсеналу в обмін на міжнародні гарантії безпеки згідно з Будапештським меморандумом 1994 року, випробовують дієвість та стійкість механізмів підтримання миру та безпеки.

Ці обставини стимулюють пошук інноваційних підходів до гарантування глобальної, національної та регіональної безпеки, а також дають змогу оцінити ефективність існуючих міжнародних інституцій та об'єднань, на кшталт Організації Об'єднаних Націй та Північноатлантичного альянсу (НАТО). Ефективність реагування міжнародних організацій на агресію РФ ставить під сумнів їх здатність забезпечувати колективну безпеку у відповідності до Статуту ООН.

Нагальність представленого дослідження зумовлена тим, що невизначеність обставин нерідко призводить до ускладнення процесу розробки ефективної державної політики в галузі національної безпеки. Стратегічний аналіз безпекового середовища має на меті ідентифікацію явищ, процесів, умов, факторів, подій, обставин, а також особливостей діяльності суб'єктів суспільних відносин і тенденцій їх розвитку, що істотно впливають на рівень захищеності держави, суспільства та довкілля від наявних і потенційних загроз.

Будь-яка динаміка в безпековому середовищі генерує ризики, що підлягають ретельному аналізу. Після первинного аналізу безпекового середовища, виявлені ризики можуть бути класифіковані як ті, що здатні трансформуватися в конкретні загрози, та ті, що створюють нові можливості для розвитку держави та суспільства.

Об'єкт дослідження – формування стратегії національної безпеки.

Предмет дослідження – світовий досвід формування стратегії національної безпеки.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської роботи є визначення та узагальнення світового досвіду формування стратегії національної безпеки.

Реалізація мети передбачає виконання таких *завдань*:

- визначити основні поняття, сутність та основні теоретичні підходи до осмислення концепту стратегії національної безпеки;
- розглянути нормативно-правову основу національної безпеки України;
- з'ясувати досвід Ізраїлю, США та світу щодо формування стратегії національної безпеки;
- розкрити основні проблеми функціонування національної безпеки в Україні;
- узагальнити міжнародний досвід побудови систем забезпечення національної безпеки в контексті можливості його застосування в Україні.

Методологія дослідження. Дослідження національної безпеки, з огляду на його складну природу, вимагає міждисциплінарного підходу. У зв'язку з цим, у роботі застосовано широкий спектр наукових методів і принципів, що походять з політичних, соціальних, гуманітарних та природничих наук. До них належать методи абстрагування, аналізу, наукового узагальнення, а також прийоми соціального та політичного моделювання.

У процесі дослідження були враховані результати досліджень вітчизняних та закордонних експертів у сфері національної безпеки. Автор активно залучав кількісні та якісні методи для збору та аналізу даних, що стосуються різних аспектів досліджуваного об'єкта. Як інструменти збору первинної інформації використовувалися: аналіз офіційних документів, результати вибіркового опитувань громадської думки, а також експертні інтерв'ю з фахівцями в галузі національної безпеки.

Наукова новизна результатів дослідження. Аналіз зосереджено на

комплексному вивченні механізмів та чинників, що сприяють підтримці належного рівня національної безпеки України, беручи до уваги геополітичні ризики та загрози. Ставиться за мету підкреслити, що безпека, у її різноманітних аспектах, є ключовою науковою категорією в контексті сучасної науки та практики. Безпека, як визначальна умова функціонування суспільства, не може залишатися статичною в умовах його еволюції, що зумовлює необхідність дослідження її сутності та змістового наповнення, а також розробки теоретичних засад.

Концепції безпеки, розроблені в радянський період, стали основою для формування майбутнього (сучасного) законодавства у сфері національної безпеки та подальшого розвитку теорії національної безпеки. Проте, узгоджений та науково обґрунтований підхід до визначення змісту понять «безпека» та «національна безпека» все ще відсутній як у нормативно-правових актах, так і в поглядах науковців.

В умовах глобальних трансформацій, демократизації, модернізації та посилення відкритості суспільства спостерігатиметься збільшення обсягу суперечливої інформації, що призведе до неоднозначної поведінки громадян, активізації конструктивних та деструктивних дій політичних сил. Це, безсумнівно, негативно вплине на захищеність життєвоважливих інтересів особистості та держави, стан суспільства та національну безпеку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТУ СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Поняття, сутність та основні теоретичні підходи до осмислення концепту стратегії національної безпеки

Забезпечення національної безпеки є ключовим пріоритетом державної діяльності, спрямованим на охорону фундаментальних інтересів особистості, суспільства та держави від різноманітних загроз, що виникають як всередині країни, так і ззовні. Національна безпека відображає стан суспільства та держави, за якого найважливіші соціально-правові цінності надійно захищені[26].

В умовах глобалізації та мінливого геополітичного ландшафту, підтримка національної безпеки є необхідною умовою для збереження національної ідентичності, конституційного порядку, територіальної недоторканності та державного суверенітету. Функціонування національної безпеки здійснюється через складну систему взаємозв'язків між індивідом та суспільством, громадянином та державою, суспільством та державою, а також між різними державами на міжнародній арені. Отже, національна безпека – це усталений стан внутрішніх і міжнародних зв'язків, що характеризується ефективністю функціонування системи державних, юридичних і соціальних заборон. Дана система покликана забезпечувати оберігання прав і свобод особистості та громадянина, базових цінностей та інтересів соціуму, а також суверенної держави від ризиків внутрішнього та зовнішнього характеру, згідно з Конституцією України. Варто зазначити, що забезпечення національної безпеки є ключовим фактором для стабільного розвитку держави та її інтеграції у світове співтовариство[27].

Історичний огляд розвитку соціально-економічної думки свідчить, що безпека завжди займала центральне місце в дослідницьких інтересах. Інтерпретація концепції «національна безпека» варіюється, відображаючи

специфічні пізнавальні підходи кожної держави. Однак, роль та організаційна структура національної безпеки обумовлені історичним контекстом та соціо-політичними реаліями конкретної країни, в межах яких вона формується, еволюціонує та функціонує.

Ключовим аспектом для розуміння сутності національної безпеки є її зовнішній вимір, що охоплює стан та умови розвитку держави і суспільства в міжнародному середовищі. Історичний генезис терміну «безпека» не має однозначної періодизації.

У часи античності, Платон визначав «безпеку» як відсутність загрози або шкоди для індивіда. Цицерон, прихильник республіканських принципів Стародавнього Риму, розглядав безпеку як прагнення людини до самозахисту, уникнення шкідливого та забезпечення необхідним для існування [20, с. 67].

Вживання терміну «безпека» зафіксовано починаючи з XVII століття в більшості європейських країн. У первинному трактуванні він визначав внутрішній стан спокою особистості, що відчувала захищеність від різноманітних небезпек. В XIX столітті відбулося формування концепту національної безпеки. У загальному сенсі безпека визначається як відсутність загроз або утримання їх на контрольованому рівні з метою забезпечення захищеності [29].

У XVII–XVIII століттях, завдяки впливу філософських концепцій таких мислителів, як Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж-Ж. Руссо і Б. Спіноза, використання концепту та терміну «безпека» значно розширилося. У загальному розумінні, сутність цього поняття ідентифікувалася із ситуацією спокою, яка є наслідком відсутності реальних загроз, як фізичного, так і морального характеру [20, с.68].

У цей час були здійснені початкові спроби теоретичного осмислення даного поняття. Найбільш значущу інтерпретацію запропонував австрійський юрист та громадський діяч Й. Зонненфельс, який стверджував, що стан безпеки є наріжною умовою для вільного існування приватної особи та прогресивного розвитку

суспільства. Він розглядав збільшення чисельності населення як один із ключових чинників підтримки внутрішньої та зовнішньої безпеки держави.

Відтак, починаючи з XIX століття, в європейських державах стан безпеки почав аналізуватися як наукова категорія в контексті безпеки окремої особистості, суспільства в цілому та держави як політичного утворення. Термін «національна безпека» вперше з'явився у політичному дискурсі в 1904 році, коли президент США Теодор Рузвельт використав його у своїх промовах. Проте, справжнього значення цей концепт набув після Другої світової війни. З прийняттям у 1947 році в США Закону про національну безпеку, дефініція "національна безпека" почала визначатися як спроможність держави гарантувати свій суверенітет і територіальну неподільність[27].

Окрім захисту кордонів та територіальної цілісності, національна безпека охоплює підтримку політичних та економічних зв'язків з іншими державами, впровадження заходів щодо захисту державних інституцій та системи управління від зовнішніх загроз. Починаючи від епохи біполярного світу, національна безпека поступово перетворилася в основу державної стратегії та ключовий елемент зовнішньої політики, набуваючи статусу міжнародної безпеки. Посилання на Закон про національну безпеку.

Л. Тупчієнко розглядає безпеку крізь призму гарантованого обертання ключових інтересів індивіда, соціуму та суверенної держави, що охоплює оборону державних рубежів, непорушність території, суспільно-політичної системи та культурної спадщини від загроз як внутрішнього, так і зовнішнього походження [26].

В. Ліпкан визначає національну безпеку як сукупність формалізованих концепцій, що охоплюють цілі та державну стратегію, спрямовану на захист особистості, соціуму та держави від загроз різноманітного походження, включаючи політичні, економічні, соціальні, військові, техногенні, екологічні та інформаційні фактори, враховуючи доступні ресурси та потенціал [26].

М. Криштанович акцентує увагу на здатності народу задовольняти потреби, необхідні для його самозбереження, самовідтворення та самовдосконалення [25].

У статті 1 Закону України «Про національну безпеку України» наголошується, що національна безпека трактується як стан захищеності суверенітету держави, непорушності її території, демократичних засад конституційного устрою, а також інших національних інтересів України, від наявних та можливих небезпек [29]. Існуючі підходи до визначення поняття «національної безпеки» наведено в табл. 1.1

Таблиця 1.1 – Поняття національної безпеки[46,47]

Ключові представники	Основні постулати	Критика
Реалізм		
Г. Моргентау, К. Уолтц, Дж. Міршаймер	Держави – основні актори міжнародної системи, що діють раціонально в умовах анархії. Національна безпека визначається з позицій сили та військового потенціалу. Міжнародна співпраця обмежена конкуренцією за владу.	Переоцінка ролі держави, ігнорування недержавних акторів, недооцінка ролі міжнародних інститутів та співпраці
Лібералізм		
І. Кант, Р. Кохейн, Дж. Най	Міжнародна співпраця, взаємозалежність та демократичні цінності сприяють миру та безпеці. Національна безпека досягається шляхом розвитку міжнародних інститутів, торгівлі та розповсюдження демократії.	Надмірний оптимізм щодо можливостей міжнародної співпраці, недооцінка впливу силових факторів у міжнародній політиці
Конструктивізм		
А. Вендт, П. Каценштейн, М. Барнетт	Ідентичність, норми та цінності відіграють ключову роль у формуванні державної політики безпеки. Національна безпека є соціально сконструйованим поняттям, що змінюється з часом під впливом ідей та дискурсів.	Складність операціоналізації концепції, недостатня увага до матеріальних факторів та розподілу влади
Критична теорія		
Р. Кокс, К. Бут, Б. Беззетс	Національна безпека використовується для легітимізації влади та приховування структурних нерівностей. Безпека повинна розглядатися з позицій емансипації та забезпечення прав людини.	Відсутність конкретних рекомендацій для практичної політики безпеки, ідеалізм в оцінці можливостей трансформації міжнародної системи
Феміністська теорія		
Е. Тікнер, В. Петерсон,	Національна безпека традиційно визначається з маскулінного погляду, ігноруючи гендерні	Можливе звуження фокусу дослідження,

Л. П'єтра	аспекти безпеки. Необхідно розширити розуміння безпеки, включивши питання гендерної рівності та безпеки жінок.	ризик узагальнень та стереотипізації
-----------	--	--------------------------------------

Отже, аналіз концепції національної безпеки через призму різних теоретичних підходів демонструє її багатогранність та складність. Реалізм, з акцентом на державній могутності, підкреслює необхідність військового потенціалу в умовах анархії, проте, наражається на критику за ігнорування ролі недержавних акторів. Лібералізм, натомість, наголошує на важливості міжнародної співпраці та демократичних цінностей для досягнення миру, але недооцінює вплив силових факторів. Конструктивізм акцентує на ідентичності та нормах як визначальних чинниках державної політики безпеки, розглядаючи національну безпеку як соціально сконструйоване явище. Критична теорія піддає сумніву легітимність використання концепції національної безпеки для приховування структурних нерівностей, а феміністська теорія вказує на гендерні аспекти, що традиційно ігноруються[46].

Кожен з розглянутих підходів пропонує унікальну перспективу на розуміння національної безпеки, висвітлюючи різні аспекти та фактори, що впливають на її формування. Відповідно, комплексна оцінка безпекових викликів вимагає врахування теоретичних положень різних шкіл думки, що дозволить уникнути одностороннього погляду та забезпечити розробку ефективних стратегій реагування на сучасні загрози. Подальші дослідження повинні зосередитися на інтеграції різних теоретичних підходів задля створення більш цілісної та всеосяжної концепції національної безпеки, здатної адекватно відображати реалії сучасного світу.

Інші науковці формулюють концепцію національної безпеки як стан гарантованого захисту фундаментальних інтересів індивіда, соціуму та держави від різноманітних видів небезпек, що інтерпретується як відсутність загроз. Проте, цей погляд критикується через труднощі у визначенні чітких критеріїв для віднесення певних явищ до категорії життєвоважливих інтересів, а також через суб'єктивність оцінки наявності, інтенсивності та природи загроз [3,4].

Окремий напрям наукової думки розглядає національну безпеку через призму її складових елементів, таких як військова, економічна та екологічна безпека, що корелюють із базисними аспектами існування особистості, суспільства, держави та міжнародного співтовариства. У зазначених дефініціях відображається соціально-політична сутність національної безпеки, підкреслюється взаємозв'язок між безпекою особою, суспільною та державною, а також враховуються політичні та інші суспільні процеси [3, с. 44–45].

Концепція «національної безпеки», як було зазначено, має ширше застосування, охоплюючи захист ключових інтересів на рівнях особистості, суспільства та держави. На противагу цьому, поняття «державна безпека» є похідним від «національної безпеки», представляючи собою окремий аспект загального.

Згідно з даними Стратегії національної безпеки України, національна безпека охоплює захист країни та всі види безпеки, встановлені Конституцією і законами України, а саме: державну, соціальну, інформаційну, екологічну, економічну, транспортну, енергетичну безпеку та безпеку окремої особистості. Це підкреслює комплексний підхід до забезпечення стабільності та процвітання країни на різних рівнях [2, с. 22–23].

В. Вишняков обґрунтовано підкреслює, що держава відіграє визначальну роль у встановленні пріоритетів, співвідношень різних видів безпеки та цілей, виходячи з державних інтересів [2, с. 24].

Відповідно до чинного законодавства, формування та впровадження державної політики у сфері національної безпеки є відповідальністю держави, її органів, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, а також інститутів громадянського суспільства. Змістовне наповнення терміну "національна безпека" має визначальний вплив на процес вирішення стратегічно важливих завдань у цій сфері [1, с. 65].

Питання забезпечення стабільної безпеки є актуальним для людства протягом тривалого часу, а не виникло нещодавно, оскільки важливість безпеки стала очевидною з моменту формування держави. Національна безпека залишається ключовою функцією будь-якої держави. Це питання постійно вдосконалюється в зв'язку зі складною структурою національної безпеки як системного явища та високою динамікою її еволюції.

Питання національної безпеки України є наслідком історичних обставин, зокрема, еволюції міжнародних відносин, що характеризується ескалацією збройних конфліктів, стихійних лих і техногенних катастроф, людського травматизму та економічних втрат. Гарантування національних інтересів, як фундаментального елементу національної безпеки України, має аналізуватися в рамках історичної інтеракції народів. Дослідження взаємодії між державами, етнічними та соціальними групами, надає можливість ідентифікувати та забезпечити належний рівень захисту національних інтересів від латентних загроз і очевидних ризиків [20].

Законодавча основа національної безпеки адаптована до динамічних змін у державі та міжнародному середовищі. Ключові принципи державної стратегії України, націлені на охорону національних інтересів та забезпечення безпеки індивіда, соціуму та держави від зовнішніх і внутрішніх небезпек у всіх галузях функціонування суспільства, закріплені в Законі України «Про основи національної безпеки України»[29].

Збереження та прогресивний розвиток України як незалежної держави безпосередньо залежить від впровадження цілеспрямованої політики, орієнтованої на захист власних національних інтересів. Безпека визначається як «стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, від внутрішніх і зовнішніх загроз, при якому забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, попередження і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Реалізація абсолютно всіх національних цілей та інтересів для будь-якої держави є недосяжною метою. У політичній практиці часто виникає потреба у виборі між різними цілями та інтересами, жертвуючи менш важливими заради пріоритетних. Це вимагає встановлення чіткої ієрархії національних інтересів, що, своєю чергою, є основою для формування стратегій різного рівня.

Ефективне державотворення та соціальні трансформації неможливі без стратегічного планування забезпечення національної безпеки. Розробка таких стратегій є компетенцією управлінців високої кваліфікації. Для України, яка прагне до активної ролі на міжнародній арені, розробка стратегій є критично важливою. Це відповідає геополітичним можливостям України як значної європейської держави [45].

Варто зазначити, що в наукових дослідженнях існує різноманітність підходів до визначення національної безпеки. Відсутність єдиного визначення призводить до різного розуміння цього феномену серед експертів та політиків, табл. 1.1

Наука, технології та освіта (розвиток системи наукових, проєктних, науково-технологічних організацій, здатних забезпечити модернізацію національної економіки)
Реалізація конституційних прав та свобод громадян; достойний рівень життя населення (укріплення здоров'я нації, забезпечення стабільного демографічного розвитку країни, розвиток людського потенціалу тощо)
Суверенітет, державна цілісність (укріплення оборонної сфери держави, створення умов для динамічного соціально-економічного розвитку, політична та соціальна стабільність, розвиток демократичних інститутів)
Стійкий соціальноекономічний розвиток (підвищення конкурентоспроможності національної економіки, забезпечення економічної безпеки)
Екологія та раціональне природокористування (збереження та відновлення природних систем, забезпечення якості навколишнього середовища, необхідного для життя людини та стійкого розвитку економіки)

Таблиця 1.1 - Основні напрями забезпечення національної безпеки [30]

Існуючий порядок речей значною мірою зумовлений тим, що національна безпека є категорією, детермінованою історичним контекстом. Її внутрішня структура, еволюція та становлення залежать від широкого спектру факторів, включаючи політичні, духовно-ідеологічні, соціально-економічні та інші.

Отже, визначення сутності даного концепту безпосередньо пов'язане з національними інтересами держави та інтегрованою національною ідеєю, що поділяється суспільством. Іншими словами, зміст національної безпеки формується під впливом домінуючих в суспільстві цінностей та стратегічних цілей держави [30].

Існуючий порядок речей значною мірою обумовлений тим, що національну безпеку слід розглядати як «конкретно-історичну категорію», чия структура, еволюція та становлення визначаються політичними, духовно-ідеологічними, соціально-економічними та іншими чинниками. З огляду на це, наповнення цього поняття змістом тісно пов'язане з національними інтересами держави та загальнонаціональною ідеєю, що поділяється суспільством.

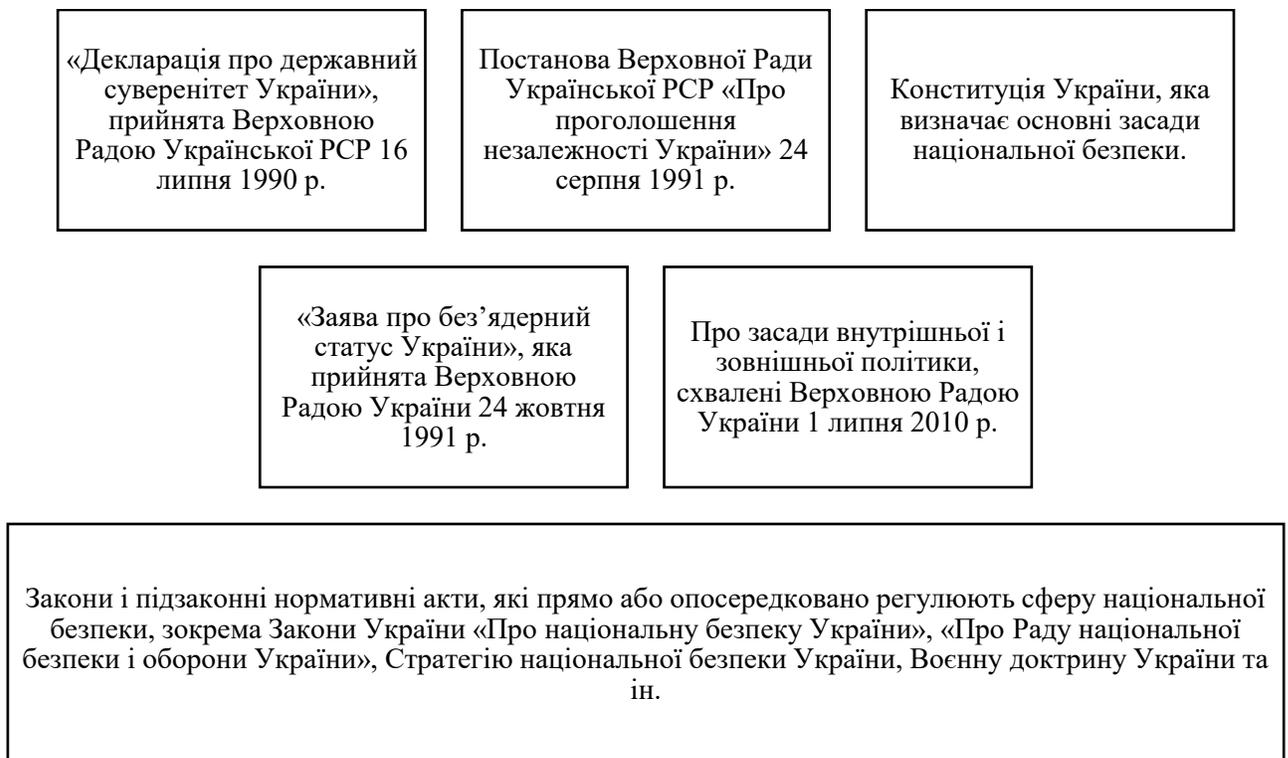
Отже, беручи до уваги аналіз теоретичних засад поняття «національна безпека», а також спираючись на законодавче визначення цього, можна стверджувати, що національна безпека України – це стан захищеності ключових інтересів особистості та громадянина, соціуму та держави від загроз внутрішнього та зовнішнього походження, що забезпечується дієвим державним апаратом, який гарантує та реалізує зазначені інтереси, сприяючи сталому розвитку держави, своєчасному виявленню, запобіганню та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам.

1.2. Нормативно-правова основа національної безпеки в Україні

Забезпечення національної безпеки в сучасних умовах є багатоаспектним і комплексним завданням, що охоплює різноманітні сфери політичного та суспільного розвитку. Ключову роль у позитивних трансформаціях відіграє якість і дієвість нормативно-правової основи. Звідси випливає необхідність створення та підтримки ефективної системи нормативно-правових актів, спроможних комплексно регулювати всі складові національної безпеки в їх взаємозв'язку.

Проте, слід констатувати, що на даному етапі розвитку держави правове забезпечення національної безпеки не повною мірою охоплює всі аспекти функціонування цього механізму. Важливість і значення правового механізму забезпечення національної безпеки є незаперечними, особливо враховуючи поточну суспільно-політичну ситуацію [5, с. 77–78].

Правове регулювання національної безпеки здійснюється на основі Конституції України та інших конституційних законів, табл. 1.2

Таблиця 1.2 - Основні правові акти в сфері національної політики [22]

Отже, конституційна безпека, будучи невід'ємною частиною конституційного права, потребує ретельного дослідження в контексті конституційно-правової науки. Методологічні засади аналізу національної безпеки можуть бути застосовані для визначення природи та змісту категорії конституційної безпеки [13].

Сукупність правових норм, що регулюють національну безпеку в Україні, утворює нормативно-правову базу, яку доцільно класифікувати на дві групи. Перша група охоплює нормативні акти, які безпосередньо встановлюють правила поведінки у сфері національної безпеки. Друга група включає документи, що регулюють інші сфери суспільних відносин, але опосередковано впливають на забезпечення національної безпеки та оборони держави.

Підзаконні нормативно-правові акти відіграють важливу роль у конкретизації та деталізації чинного законодавства, забезпечуючи гармонійне та всебічне регулювання національної безпеки України [13].

Значна кількість конституційних положень створює гарантії для забезпечення національної безпеки, формалізуючи повноваження інституцій, відповідальних за її підтримку. Важливими правовими актами у сфері національної безпеки, табл. 1.3

1990	• Декларація про державний суверенітет України
1991	• Постанова про проголошення незалежності України
1991	• Заява про без'ядерний статус України • Закони України «Про національну безпеку України» • «Про Раду національної безпеки і оборони України» • Стратегія національної безпеки України
Воєнна доктрина України та ін.	
Засади внутрішньої і зовнішньої політики, схвалені Верховною Радою України 1 липня 2010 р.	

Таблиця 1.3 - Правові акти у сфері національної безпеки [22,29]

Основоположні засади забезпечення національної безпеки України закріплені в Конституції. Конституційні положення є правовим підґрунтям для формування та реалізації державної політики у сфері національної безпеки, спрямованої на відсіч збройній агресії, нейтралізацію загроз економічній стабільності та протидію дезінформації, що підриває інформаційний суверенітет України [22].

Згідно з положеннями статті 85 Основного Закону України, до повноважень Верховної Ради України належить призначення та звільнення з посади Голови Служби безпеки України. Окрім того, парламент уповноважений затверджувати організаційну структуру, штатну чисельність та функціональні обов'язки СБУ, Збройних Сил України та інших військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України. До компетенції Верховної Ради також входить прийняття рішень щодо надання військової підтримки іншим державам або щодо транзиту іноземних військових контингентів через українську територію. Ці повноваження забезпечують парламентський контроль над сферою національної безпеки та оборони держави [22].

Відповідно до положень статті 106 Основного Закону України, глава держави, тобто Президент України, наділений статусом Головнокомандувача Збройних Сил України та уповноважений здійснювати кадрові ротації у вищому військовому керівництві, а саме призначати та звільняти з посад. До його компетенції також належить керівництво сектором національної безпеки й оборони, головування в Раді національної безпеки і оборони (РНБО) України, а також ініціювання перед законодавчим органом – Верховною Радою України – питання про оголошення стану війни. Президент України приймає рішення щодо застосування Збройних Сил України та інших військових формувань, ухвалює рішення щодо проведення мобілізації та введення воєнного стану [24].

Національна безпека займає важливе місце в структурі конституційного права України, включаючи конституційну безпеку як складову. Проте, згідно з аналітичними даними Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД), основоположні конституційні засади гарантування національної безпеки потребують вдосконалення щодо їх системності та узгодженості.

Зважаючи на те, що конституційна безпека ідентифікує внутрішньополітичний аспект національної безпеки будь-якої держави, категорія національної безпеки є ширшою за змістом. Її наповнення суттєво залежить від наявних загроз у внутрішньополітичному просторі.

Згідно з Законом України «Про основи національної безпеки», до таких загроз відносяться: порушення Конституції та законів України органами державної влади та місцевого самоврядування, обмеження прав і свобод людини та громадянина, особливо під час виборчих процесів, а також недоліки в контролі за дотриманням конституційних норм та виконанням законів України [24].

Крім того, виявляються загрози ескалації конфліктів у площині міжетнічних і міжконфесійних взаємовідносин, а також посилення радикальних та екстремістських проявів у функціонуванні національних меншин і релігійних об'єднань. Значну небезпеку створюють сепаратистські тенденції в певних

областях держави та дестабілізація політичної структури соціуму, що призводить до неефективного реагування на загрози національній безпеці. Ці явища здатні підірвати соціальну стабільність та територіальну цілісність країни.

Конституційні норми є фундаментом для формування законодавчої бази, яка регламентує суспільні відносини у досліджуваній сфері. Закони, що стосуються національної безпеки та оборони, займають пріоритетне місце після Конституції України, органічно доповнюючи та конкретизуючи її ключові положення. Ці закони відіграють вирішальну роль у захисті національних інтересів та гарантуванні безпеки особистості, суспільства та держави від різноманітних загроз, як внутрішніх, так і зовнішніх [34, с. 55-56].

Наразі в Україні діє значна кількість нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення національної безпеки в різних аспектах. Всі вони тісно пов'язані між собою та з оборонним законодавством.

Основні нормативно-правові акти, що регулюють сферу національної безпеки України, можна класифікувати за кількома групами:

- Закони, що визначають засади національної оборони та безпеки.
- Закони, що визначають правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки та оборони.
- Закони, що регулюють діяльність оборонно-промислового комплексу.

На додаток до перелічених нормативно-правових актів, слід звернути увагу на сукупність законів, які встановлюють основи забезпечення національної та державної безпеки, визначають юридичний статус правоохоронних органів, і регламентують міжнародну діяльність держави у військовій галузі. Особлива увага приділяється розгляду окремих законодавчих актів, що гарантують ключові принципи національної безпеки та оборони держави. Після широких дискусій в законодавчих органах та на основі наукових досліджень, у 2003 році був прийнятий Закон України «Про основи національної безпеки України», який був схвалений Президентом України 19 червня 2003 року [35, с. 66].

Відповідно до цього Закону, національна безпека України визначається як захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, що забезпечує сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення та нейтралізація загроз національним інтересам.

Закон України «Про національну безпеку України» у редакції від 21 червня 2018 року містить норми, згідно з якими указами Президента України затверджуються стратегії та доктрини, що визначають актуальні загрози національній безпеці, основні напрями державної політики у сферах національної безпеки та оборони [29].

Згідно зі статтею 25 цього Закону, Рада національної безпеки та оборони України затверджує проекти стратегій та стратегічних документів, враховуючи зміни у сфері безпеки.

Оновлена версія документа встановлює функціональні механізми адміністрування в галузі національної безпеки та стабільності, визначає структуру та організацію сектора безпеки й оборони. Безпековий і оборонний сектор України включає в себе силові структури безпеки, військові формування, комплекс підприємств оборонної промисловості, а також громадян, залучених до діяльності із забезпечення національної безпеки [29, с. 78–79].

Чинне законодавство України у сфері національної безпеки потребує подальшої адаптації до європейських та євроатлантичних стандартів [Декларація про державний суверенітет України, 1990]. Імплементация міжнародних норм і стандартів у сфері національної безпеки та оборони є важливим фактором для визнання України як повноправного члена міжнародного співтовариства.

Безумовним є пріоритет міжнародно-правових норм у забезпеченні національної та міжнародної безпеки. Міжнародні нормативно-правові акти є складовою системи, що визначає основи національної безпеки. Україна, традиційно позиціонуючи себе як мирна держава, зіткнулася з новими викликами,

що вплинуло на відповідне законодавство. Гібридні війни актуалізують роль правової, економічної, гуманітарної, інформаційної та психологічної складових.

Правові акти повинні ідентифікувати інформаційні та психологічні небезпеки, що виходять від інших країн. Проте, існуюче законодавство у сфері безпеки та оборони виявляється не в повній мірі пристосованим для адекватного реагування на актуальні форми агресії. Нормативно-правова база національної безпеки включає в себе закони, підзаконні акти, а також міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України. Підзаконні акти забезпечують детальну інтерпретацію положень законодавства, що регулюють сферу національної безпеки[8,31].

Різноманітні галузі законодавства, зокрема конституційне, адміністративне, кримінальне, цивільне, господарське, екологічне та інформаційне, визначають правові умови, гарантії та способи забезпечення національної безпеки у межах їх відповідної компетенції. Система підзаконних нормативно-правових актів у сфері національної безпеки потребує впорядкування та оптимізації для підвищення ефективності. Важливим аспектом інтеграції України в міжнародну спільноту є імплементація міжнародних стандартів у сфері оборони та забезпечення національної безпеки.

Правове підґрунтя національної безпеки є репрезентацією чинної законодавчої системи, що охоплює закони України, підзаконні нормативні акти, а також міжнародні угоди, ратифіковані Верховною Радою України (ВРУ). Підзаконні акти, як, наприклад, постанови Кабінету Міністрів України, розширюють та узгоджують положення чинного законодавства в галузі національної безпеки[31].

Норми конституційного, адміністративного, кримінального, цивільного, господарського, екологічного та інформаційного законодавства, в межах їхньої юрисдикції, встановлюють правові умови, гарантії та методи захисту національної

безпеки. Підзаконні нормативні акти лише посилюють та конкретизують правову регламентацію гарантування національної безпеки.

Наразі система підзаконних актів у сфері національної безпеки характеризується як комплексна, проте розбалансована, що потребує ретельного вдосконалення. Врахування міжнародних стандартів у сферах оборони та національної безпеки є визначальним фактором для інтеграції України в міжнародне співтовариство. Імплементация міжнародних стандартів, таких як стандарти НАТО, сприяє зміцненню обороноздатності держави.

Відповідно, національна безпека є складовою частиною конституційного права, що вимагає наукового дослідження в межах конституційно-правової науки. Загальні принципи вивчення національної безпеки можна застосовувати і до аналізу сутності конституційної безпеки. Сукупність цих норм формує нормативно-правову базу регулювання національної безпеки в Україні, яку можна класифікувати за різними критеріями[31].

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

2.1. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави

Правові акти повинні ідентифікувати інформаційні та психологічні небезпеки, що виходять від інших країн. Проте, існуюче законодавство у сфері безпеки та оборони виявляється не в повній мірі пристосованим для адекватного реагування на актуальні форми агресії. Нормативно-правова база національної безпеки включає в себе закони, підзаконні акти, а також міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України [37].

Стратегія національної безпеки України базується на засадах табл. 2.1

Стратегія	стримування	зміцнення оборонного потенціалу для запобігання збройній агресії
	стійкість	забезпечення здатності суспільства та держави адаптуватися до змін у середовищі безпеки та підтримувати стабільне функціонування шляхом мінімізації зовнішніх та внутрішніх ризиків
	взаємодія	розвиток стратегічного партнерства з ключовими іноземними акторами, зокрема ЄС, НАТО та їх державами-членами, США, а також налагодження прагматичної співпраці з іншими країнами та міжнародними організаціями на основі національних інтересів

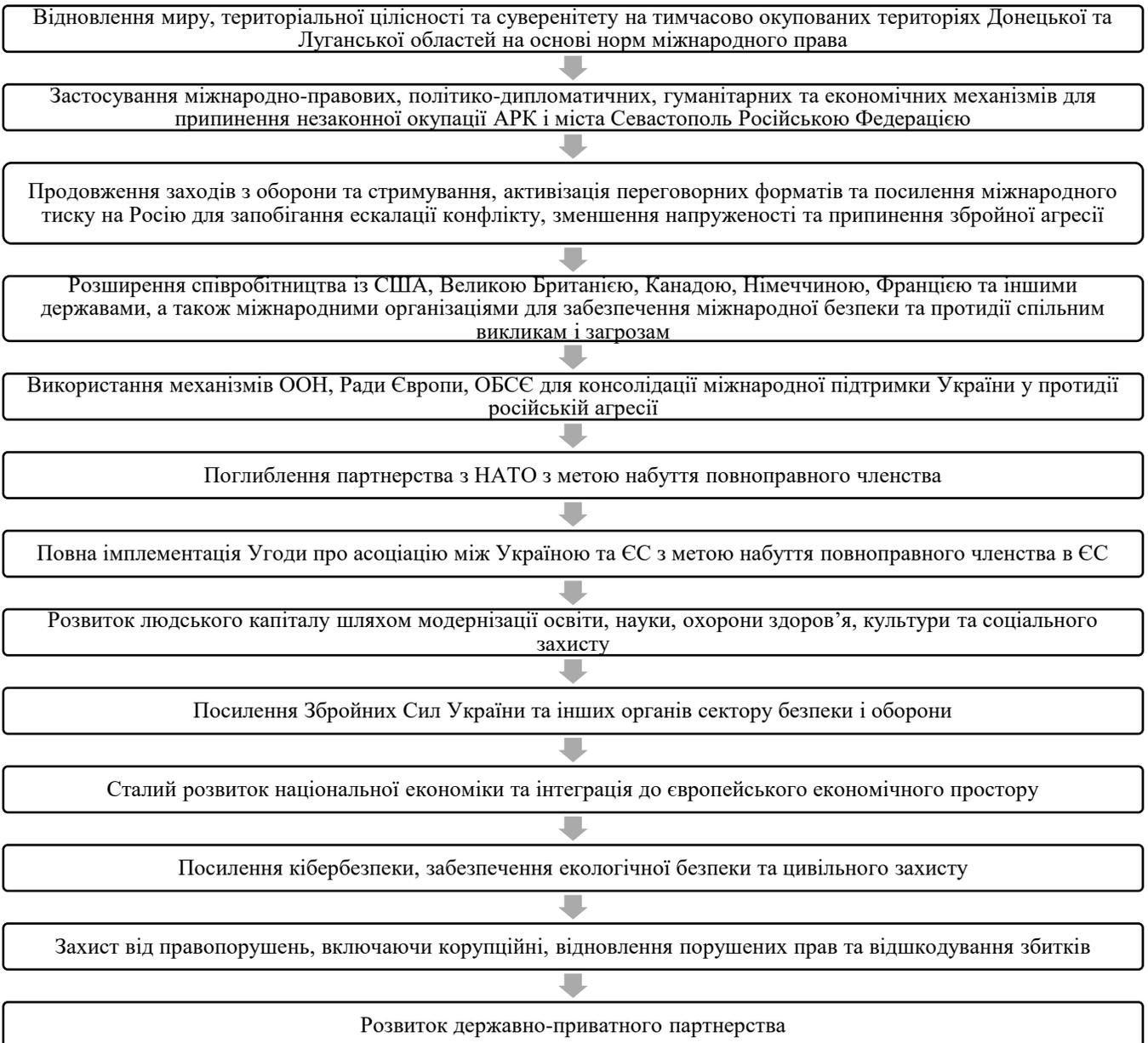
Таблиця 2.1 – Стратегія національної безпеки [37]

Виходячи з ключових національних інтересів, зафіксованих у конституційних нормах та Законі України «Про національну безпеку України», пріоритетними напрямками забезпечення національної безпеки держави визначено, табл. 2.2

○	Захист незалежності та державного суверенітету
○	Відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів
○	Забезпечення прогресивного розвитку суспільства
○	Гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів громадян
○	Евроінтеграція та євроатлантична інтеграція

Таблиця 2.2 - Пріоритети національних інтересів [40]

Реалізація вказаних пріоритетів потребує скоординованих зусиль, спрямованих на, табл. 2.3

Таблиця 2.3 – Спрямовані пріоритетні напрями [3,11,18]

Реалізація окреслених цілей і завдань, узгоджена зі стратегічними загальнодержавними орієнтирами, сприятиме гарантуванню національної безпеки. Доцільно детальніше розглянути ключові пріоритети, їхню сутність та структуру, розв'язання яких дозволить досягти належного рівня національної безпеки України.

Враховуючи, що суверенітет держави визначається її народом, а культурна спадщина, історичні цінності та духовні ідеали є основою державності та рушійною силою довготривалого розвитку, першочерговим національним пріоритетом стає збереження українського народу та розширення його потенціалу. Збереження нації є фундаментом для подальшого прогресу країни.

Стабільне збільшення кількості населення, поліпшення умов життя, зміцнення здоров'я, боротьба з бідністю, зменшення соціальної нерівності, підвищення освітнього рівня та виховання відповідальних громадян є основними завданнями державної політики в цій сфері [5].

Наступний важливий пріоритет – обороноздатність держави. Досягнення цілей оборони передбачає реалізацію військової політики шляхом стратегічного стримування, запобігання військовим конфліктам, удосконалення військової стратегії, підвищення ефективності Збройних Сил України та інших військових формувань, а також забезпечення готовності цивільної оборони.

Забезпечення національної та громадської безпеки передбачає комплекс цілей, спрямованих на охорону конституційних основ держави, збереження її незалежності та територіальної цілісності. Важливим аспектом є підтримка громадянської злагоди, політичної та соціальної стабільності, що відповідає концепції суспільного договору. Удосконалення співпраці між державними інститутами та громадянським суспільством є ключовим фактором. Підтримка правопорядку та боротьба з корупцією, що розглядаються як загрози національній безпеці у багатьох міжнародних документах, також є пріоритетними[40].

Особливу увагу приділено захисту традиційних духовно-моральних цінностей від неправомірних посягань, що може бути пов'язано з концепцією "культурної безпеки". Нарешті, важливим елементом є захист населення та територій від надзвичайних ситуацій, що передбачає розробку та реалізацію комплексних заходів відповідно до міжнародних стандартів. Досягнення

зазначених цілей є необхідною умовою для забезпечення ефективної реалізації національних пріоритетів у сфері державної та громадської безпеки [5].

Для консолідації національної єдності на ґрунті спільної громадянської ідентичності, укорінення загальнолюдських цінностей і суспільних орієнтирів розвитку, охорони традиційних моральних засад, культури та історичної спадщини, першочерговими є наступні цілі:

1. Розвиток освітньої екосистеми, що включає навчання та виховання, як ключового механізму для формування всебічно розвиненої особистості, яка прагне до духовного, етичного, інтелектуального та фізичного прогресу.

2. Захист культурної спадщини, активне просування досягнень української науки і техніки, літератури, мистецтва, музики та спорту, зокрема через модернізацію навчальних планів і програм освітніх інституцій.

3. Зміцнення позицій України на міжнародній арені в гуманітарній, культурній, науковій та освітній сферах.

Проведення стратегічного курсу зовнішньої політики, що характеризується незалежністю, багатосторонністю, відкритістю, передбачуваністю та прагматизмом, спрямованого на забезпечення національних інтересів та укріплення міжнародної безпеки в умовах формування нового світового порядку, що супроводжується посиленням геополітичної невизначеності, загостренням міжнародних суперечностей та конфліктів[40].

Майбутній розвиток держави обумовлюється передусім динамікою економічного зростання, демографічними показниками, а також потенціалом внутрішнього ринку. Ці фактори сприяють створенню умов для досягнення технологічної та економічної незалежності, що є необхідною передумовою для забезпечення належного рівня національної безпеки. В умовах тривалої урбанізації, індустріального та інформаційного розвитку все більшого значення набуває мобілізація та координація зусиль всіх органів сектору безпеки і оборони.

2.2. Досвід Ізраїлю, США та деяких інших країн світу щодо формування стратегії національної безпеки

Формування стратегії національної безпеки є складним процесом, що вимагає врахування внутрішніх та зовнішніх факторів, а також наявності чітких цілей та пріоритетів. Досвід Ізраїлю, США та інших країн світу демонструє різні підходи до цього процесу, які можуть бути корисними для України.

Ізраїль, з огляду на постійні загрози, розробив комплексну стратегію національної безпеки, яка базується на принципах стримування, раннього попередження та активної оборони. Ключовим елементом є розвинена розвідувальна спільнота та тісна співпраця з союзниками, насамперед зі США. Стратегія Ізраїлю також передбачає використання військової сили як інструменту стримування та захисту національних інтересів [15].

В основі національних цінностей Ізраїлю лежать демократичні принципи, закріплені в Статуті Організації Об'єднаних Націй, та відображені в Декларації незалежності. До ключових інтересів Ізраїлю у сфері безпеки належать збереження державного суверенітету, захист критичної інфраструктури та забезпечення безпеки громадян. Географічне розташування Ізраїлю є визначальним фактором національної безпеки.

Концентрація населення та критично важливих об'єктів інфраструктури у вузькій прибережній зоні робить країну вразливою до ракетних атак типу «земля-земля», що може призвести до дестабілізації, руйнування життєво важливих об'єктів та ускладнення мобілізації резервістів. Значною загрозою є прагнення Ірану до регіональної гегемонії, розробка ядерної зброї та поширення впливу на Ірак, Ємен, Сирію, Ліван та сектор Гази.

Окрім того, на міжнародній арені існують численні організації, що підживлюють антиізраїльські настрої, ставлять під сумнів легітимність Ізраїлю як національної держави єврейського народу та мають на меті його знищення. Паралельно, внутрішні суспільні зміни в Ізраїлі, такі як зростання населення,

економічний розвиток та науково-технічний прогрес, супроводжуються виникненням потенційно небезпечних тенденцій [16].

Ключову роль у забезпеченні національної безпеки Ізраїлю політичними засобами відіграють стратегічні політичні відносини зі Сполученими Штатами Америки. Це партнерство є важливим, оскільки воно передбачає координацію стратегій на міжнародній арені, особливо в сферах дипломатії та економіки. Американська військова допомога, що надається в рамках чинного Меморандуму про взаєморозуміння між США та Ізраїлем, а також непохитна прихильність США до підтримки якісної військової переваги Ізраїлю, є основоположними елементами національної безпеки Ізраїлю.

Сучасні загрози для Ізраїлю характеризуються складністю та мінливістю. На відміну від минулого, коли основною загрозою була коаліція арабських держав, яка прагнула знищити Ізраїль шляхом великомасштабних наземних операцій, сьогодні головною загрозою є недержавні організації. Ці організації застосовують стратегію асиметричних атак та обмежених вторгнень на територію Ізраїлю.

Розбіжності та протиріччя, пов'язані з різними світоглядними позиціями та цінностями, проявляються в різних сферах, включаючи соціальну (нерівність між багатими та бідними прошарками суспільства); ідентифікаційну (протистояння між світською та релігійною громадами, а також між ашкеназі та мізрахім) та політичну (конфронтація між правими та лівими політичними силами)[16].

Для ефективного протистояння загрозам Ізраїль повинен дотримуватися визначених принципів національної безпеки, які мають як воєнний, так і соціальний аспекти. Фундаментальним принципом національної безпеки Ізраїлю є прагнення до миру. Втілюючи цю мету, Ізраїль повинен реалізовувати оборонну стратегію, спрямовану на забезпечення існування держави. У рамках цієї стратегії ключовими принципами забезпечення національної безпеки Ізраїлю є, табл. 2.4

активні воєнні та політичні зусилля, спрямовані на збереження миру
запобігання військовим конфліктам та уникнення ескалації напруженості
пріоритет якісних показників над кількісними
ведення бойових операцій на території противника
мінімізація тривалості бойових дій для зменшення збитків цивільному населенню та інфраструктурі
забезпечення захищеності державного кордону
зміцнення бойового духу Сил оборони Ізраїлю та всього населення

Таблиця 2.4 - Принципи забезпечення національної безпеки[10,мі48]

Основні принципи, що визначають роль ізраїльського суспільства в контексті національної безпеки, базуються на кількох ключових аспектах. Концепція народної армії реалізується через обов'язкову військову службу в Армії оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) та резерві, сприяючи формуванню національної єдності та готовності до захисту держави. Загальна військова повинність базується на засадах рівності, партнерства та спільної відповідальності серед різних верств населення. ЦАХАЛ має пріоритет у відборі кандидатів, а особи, звільнені від служби, залучаються до альтернативної цивільної служби в соціально важливих сферах[9].

Національний резерв включає всіх військовозобов'язаних громадян, незалежно від попереднього досвіду служби. Згідно з дослідженнями Вашингтонського інституту близькосхідної політики, стратегія Ізраїлю базується на концепції «залізної стіни», яка передбачає досягнення миру шляхом переконання супротивників у безперспективності насильства.

Важливим елементом стратегії є взаємозв'язок між суспільством, економікою, наукою, військовими можливостями та зовнішньою політикою. Ізраїль віддає перевагу політичним засобам, але готовий до застосування військової сили у разі потреби. Безпекові структури країни постійно здійснюють захист держави, зосереджуючись на підготовці до війни, активних заходах між війнами (МАБАМ) та безпосередньому веденні бойових дій. Успіх у війні визначається досягненням поставлених цілей урядом у найкоротші терміни та з мінімальними втратами. Економічне забезпечення національної безпеки спрямоване на розвиток суспільства, освіти та культури, зміцнення сіонізму та соціальної згуртованості шляхом технологічних інновацій [9].

Стратегія національної безпеки США, як правило, передбачає глобальне лідерство та підтримку міжнародного порядку, заснованого на демократичних цінностях. Ключові напрямки включають: військову присутність у стратегічно важливих регіонах, розвиток військових технологій, економічну дипломатію, підтримку союзників та просування демократії. Аналіз загроз проводиться на основі даних розвідувального співтовариства [32].

В ієрархії нормативно-правових актів, що визначають функціонування сектору безпеки Сполучених Штатів, після Конституції першість належить Стратегії національної безпеки (National Security Strategy), яка затверджується Президентом США. Експерти в галузі безпекознавства констатують, що американська система забезпечення національної безпеки є однією з найбільш розвинених у світі. Її ефективність зумовлена кількома ключовими факторами.

Насамперед, система характеризується значною військовою перевагою над будь-яким потенційним противником, а також розгалуженою мережею союзницьких відносин із впливовими державами. Важливим аспектом є оборонний потенціал, який дозволяє ефективно реагувати на різноманітні загрози, як відкритого, так і прихованого характеру. Пріоритетом системи є реалізація

національних інтересів, спрямована на забезпечення зовнішньополітичної та внутрішньополітичної стабільності держави[33].

У Сполучених Штатах Америки всі стратегічні рішення, що стосуються національної безпеки, є прерогативою Президента, чий повноваження чітко регламентовані Конституцією США. Ключову роль у формуванні політики в даній сфері відіграє помічник Президента з питань національної безпеки, виконуючи функцію координатора та основного консультанта глави держави [14, с. 325].

Поряд з офіційними структурами, засоби масової інформації відіграють неформальну роль у системі забезпечення національної безпеки США. Центральним елементом Ради національної безпеки США є Національне розвідувальне співтовариство, головним завданням якого є надання вищому керівництву країни достовірної інформації для прийняття рішень у сфері зовнішньої політики, застосування збройних сил та управління кризовими ситуаціями [19, с. 210].

Традиційно, США визначають принципи, цілі та напрями діяльності уряду у сферах національної безпеки та зовнішньої політики шляхом публікації доктринальних документів. Стратегія національної безпеки США є основоположним документом у сфері управління сектором безпеки.

Пріоритетами для США є захист національних цінностей, розвиток обороноздатності, внутрішня та зовнішня політика. «Interim National Security Strategic Guidance» підкреслює важливість партнерства США з іншими країнами, роль Європи та необхідність внутрішнього оновлення країни, що є важливим і для України.

Багато країн світу розробляють СНБ, виходячи з власних геополітичних реалій. Канада робить акцент на багатосторонності та міжнародній співпраці, країни ЄС – на економічній безпеці та боротьбі з тероризмом, а Австралія – на регіональній стабільності та захисті морських кордонів, табл. 2.1

Таблиця 2.1 - Міжнародний досвід щодо формування стратегії національної безпеки[6,49.50]

Особливості стратегії національної безпеки	Інституційний механізм	Акцент у стратегії
Великобританія		
Комплексний підхід, що поєднує внутрішню та зовнішню політику. Акцент на союзників та міжнародну співпрацю	Рада національної безпеки під головуванням Прем'єр-міністра.	Кібербезпека, тероризм, організована злочинність, кліматичні зміни, забезпечення економічної стійкості.
Канада		
Акцент на багатосторонність, дипломатію та міжнародне право. Стратегія базується на цінностях та підтримці міжнародного порядку	Рада національної безпеки при Кабінеті Міністрів.	Захист кордонів, кібербезпека, боротьба з тероризмом, природні катастрофи, охорона здоров'я.
Австралія		
Враховує специфіку регіону, акцент на розвиток військового потенціалу та союзницькі відносини	Комітет національної безпеки Кабінету Міністрів.	Кібербезпека, морська безпека, боротьба з тероризмом, забезпечення стабільності в регіоні, економічна стійкість.

Формування СНБ – це динамічний процес, що потребує адаптації до змін у міжнародному середовищі. Досвід Ізраїлю, США та інших країн світу демонструє різні підходи, але спільним є прагнення до забезпечення національних інтересів та захисту від зовнішніх загроз. Важливим є інтеграція цивільних та військових сил, врахування економічних, соціальних та технологічних факторів.

США, як глобальна наддержава, формують стратегію національної безпеки на основі доктрини ліберального гегемона, яка передбачає забезпечення глобальної стабільності та просування демократичних цінностей. Стратегія США охоплює широкий спектр питань, включаючи економічну безпеку, кібербезпеку та боротьбу з тероризмом. Інші країни, такі як Канада та Австралія, розробляють стратегії національної безпеки, які враховують їхні унікальні геополітичні умови та внутрішні потреби. Ці стратегії часто зосереджені на захисті суверенітету, економічній стабільності та захисті громадян від транснаціональних загроз[50].

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1. Основні проблеми функціонування національної безпеки в Україні

Функціонування системи національної безпеки України, як багатоаспектного та динамічного механізму, стикається з низкою системних проблем, що суттєво впливають на здатність держави ефективно реагувати на сучасні виклики та загрози.

Актуальні проблеми у сфері безпеки, що вимагають застосування військової сили, виникають внаслідок існуючих суперечностей у політичній, економічній та енергетичній сферах на міжнародному та національному рівнях. Ці протиріччя мають прямий або опосередкований вплив на національні інтереси України, табл. 3.1

○	Невирішені територіальні питання
○	Намагання інших країн втручатися у внутрішню політику України
○	Порушення постачання стратегічних ресурсів
○	Підтримка деструктивних політичних сил сепаратистського спрямування

Таблиця 3.1 – Протиріччя, що мають вплив на національні інтереси України [44, с. 114]

Крім того, це стосується боротьби з тероризмом, незаконною торгівлею зброєю, наркотиками та нелегальною міграцією.

Аналіз ситуаційного контексту проблем у сфері національної безпеки та загроз національним інтересам сприяє визначенню періоду стабільності у досягненні національних цілей. В умовах глобалізації, Україна повинна рішуче відстоювати свої інтереси та вживати заходів для забезпечення національної

безпеки, оскільки нездатність адекватно відповідати на виклики може призвести до її ослаблення [12, с. 11].

Проблеми національної безпеки набувають першочергового значення у світі, що зумовлено змінами у глобальному середовищі безпеки, яке містить різноманітні загрози. Отже, питання забезпечення національної безпеки стає ключовим для всіх країн, враховуючи участь України в євроінтеграційних та міжнародних процесах. Глобалізаційні процеси призводять до неоднозначних тенденцій у сфері національної безпеки, посилюючи інтеграційні процеси та конкуренцію між центрами сили.

Однією з ключових проблем є недостатня інституційна спроможність органів сектору безпеки та оборони. Це виявляється у фрагментарності стратегічного планування, дублюванні функцій, недосконалій системі координації та контролю, а також у кадровій нестабільності[12].

Іншим важливим аспектом є незабезпечення фінансово-економічної стійкості. Недостатнє фінансування сектору безпеки та оборони, корупційні ризики в оборонних закупівлях, неефективне використання державних активів та тінізація економіки підривають здатність держави забезпечувати адекватну відповідь на загрози. Нарешті, важливим викликом є вплив зовнішніх інформаційних операцій. Розповсюдження дезінформації, кібератаки та інші форми інформаційної агресії, спрямовані на дестабілізацію внутрішньої ситуації, піддрив довіри до державних інститутів та розпалювання соціальної напруги, потребують комплексних контрзаходів.

Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, який включає в себе реформування інституційного механізму, посилення фінансового контролю, боротьбу з корупцією та розвиток інформаційної стійкості. Це є необхідною умовою для забезпечення національної безпеки України в умовах сучасних викликів і загроз, табл. 3.1

Таблиця 3.1 - Основні проблеми та загрози національній безпеці України[44]

Проблема	Характеристика	Наслідки
Військова		
Збройна агресія РФ	Триваюча збройна агресія, окупація частини території України, порушення суверенітету та територіальної цілісності. Використання гібридних методів ведення війни.	Людські втрати, руйнування інфраструктури, внутрішнє переміщення населення, дестабілізація регіону.
Політична		
Політична нестабільність	Глибоко вкорінені проблеми в управлінні та корупцію, що підривають ефективність державних інституцій. Це проявляється у застарілих моделях управління та зниженні професійного рівня державних службовців	Ускладнення проведення реформ, політична криза, соціальна напруга, ризик зовнішнього втручання.
Економічна		
Економічна криза	Низьке економічне зростання, високий рівень безробіття, тіньова економіка, енергетична залежність, нерівномірний розподіл багатства. Характеризується виснаженням державних фінансів та зниженням рівня життя громадян, підриває соціальну стабільність та економічну безпеку	Зростання соціальної напруги, погіршення рівня життя населення, міграція, втрата конкурентоспроможності.
Інформаційна		
Інформаційна війна	Кібербезпеки та захисту інформаційних ресурсів, зумовлені застарілими системами охорони державної таємниці та даних з обмеженим доступом, що робить інформаційні системи вразливими до кібератак	Дезінформування населення, підрив довіри до державних інститутів, розпалювання ворожнечі, загроза кібербезпеці.
Соціальна		
Демографічна криза	Низька народжуваність, старіння населення, міграція.	Зменшення працездатного населення, збільшення навантаження на соціальну систему, втрата трудових ресурсів.

Підсумовуючи, наведені в таблиці 3.1 проблеми та загрози національній безпеці України відображають складний комплекс взаємопов'язаних викликів. Військова агресія РФ, політична нестабільність, економічна криза, інформаційна війна та демографічна криза створюють кумулятивний негативний ефект, що підриває стабільність та перспективи розвитку держави. Військова агресія призвела до численних людських втрат та масштабних руйнувань, а також до внутрішнього переміщення мільйонів громадян. Політична нестабільність,

обумовлена корупцією та неефективним управлінням, перешкоджає проведенню необхідних реформ, що гальмує економічне зростання та посилює соціальну напругу[44].

Економічна криза, що характеризується низьким ВВП на душу населення та високим рівнем безробіття, призводить до погіршення рівня життя та міграції трудових ресурсів. Інформаційна війна, що включає кібератаки та дезінформацію, підриває довіру до державних інститутів та розпалює соціальну ворожнечу. Демографічна криза, обумовлена низькою народжуваністю та старінням населення, створює додаткове навантаження на соціальну систему та зменшує працездатне населення. Негативним аспектом є прогресуюче усунення працівників з низькою кваліфікацією від можливостей працевлаштування в умовах технологічного прогресу, що призводить до збільшення безробіття. Також існує ризик посилення неконтрольованого розвитку ядерних технологій та загострення конкуренції за природні ресурси, включаючи енергетичні, зернові, водні та мінеральні.

Інформаційна експансія з боку держав з розвиненою інформаційною інфраструктурою становить загрозу національній безпеці. Такі держави можуть здійснювати інформаційний вплив на інші країни, поширюючи власні ідеології через приховану пропаганду[38].

Ефективна політика національної безпеки повинна враховувати фактори, що впливають на неї, їх характеристики та пріоритети. Системний підхід до усунення проблем у сфері національної безпеки необхідний в умовах глобалізації. Геополітичне положення України потребує вдосконалення нормативно-правової бази для зміцнення національної безпеки. Реформування правового регулювання діяльності складових національної безпеки, із забезпеченням скоординованої діяльності силових відомств, є важливим напрямом. Проблеми безпеки особи, суспільства та держави охоплюють воєнні, економічні, політичні, соціальні,

екологічні, гуманітарні аспекти, а також питання історично-національної та релігійної ідентичності.

При розробці державної політики в галузі гарантування національної безпеки, держава зобов'язана ідентифікувати адекватні принципи та механізми, здатні забезпечити адаптацію до безперервного впливу загроз і ризиків. Зазначений стратегічний курс має акцентувати на зміцненні національної стійкості, що узгоджується з положеннями, викладеними у працях РНБО України[40].

Відносно вразливостей держави та суспільства, які є першоджерелом внутрішніх загроз, ґрунтовний опис міститься в документах стратегічного планування в сферах національної безпеки та оборони, прийнятих в останні роки на виконання положень Стратегії національної безпеки України. Ці документи визначають пріоритети та завдання щодо мінімізації вразливостей та нейтралізації загроз. В контексті національної безпеки, держава повинна орієнтуватися на створення достатнього внутрішнього потенціалу як фундаменту власної безпеки та стабільності. Згідно з Конституцією України, держава має право на участь у системах колективної безпеки та оборони, що є інструментом гарантування суверенітету й територіальної цілісності[40].

До ключових стратегічних пріоритетів національної безпеки України відноситься:

1. Консолідація суспільства та забезпечення національної єдності шляхом розробки відповідних суспільних, політичних та управлінських механізмів. Створення ефективної взаємодії між гілками влади.

2. Вдосконалення системи публічного управління, яке вимагає узгоджених зусиль органів влади для формування та реалізації внутрішньої та зовнішньої політики. Моніторинг тенденцій у сфері безпеки для своєчасної корекції пріоритетів.

3. Забезпечення належних умов безпеки та високих соціальних стандартів життя населення, покращення демографічної ситуації.

4. Формування сприятливого середовища для сталого економічного розвитку та конкурентоспроможності економіки, вирішення соціально-економічних, екологічних, енергетичних та інформаційних проблем[38].

5. Реформування правоохоронної, судової та безпекової систем, а також правової бази їхнього функціонування для протидії викликам та загрозам.

6. Активна участь у підтримці міжнародного миру та безпеки, розвиток взаємовигідного співробітництва та стратегічного партнерства, не виключаючи європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Для нейтралізації цих загроз необхідна комплексна стратегія, що включає посилення обороноздатності, проведення політичних та економічних реформ, протидію інформаційній агресії та вирішення демографічних проблем. Успішна реалізація цієї стратегії є ключем до забезпечення національної безпеки та сталого розвитку України[41].

3.2. Перспективи впровадження зарубіжного досвіду забезпечення національної безпеки в Україні

Сучасні виклики глобалізації, транснаціональна злочинність, кіберзагрози та гібридні війни вимагають від держав ефективних систем забезпечення національної безпеки. Аналіз міжнародного досвіду у цій сфері є критично важливим для України, що прагне зміцнити власну систему.

У світі існують різні моделі побудови систем забезпечення національної безпеки, що базуються на історичних, політичних та соціально-економічних особливостях кожної країни. Наприклад, модель США характеризується чітким розподілом відповідальності між різними федеральними агентствами, такими як Рада національної безпеки, Міністерство оборони та інші, з координаційною роллю Президента. Європейський Союз, з іншого боку, реалізує інтегрований підхід до забезпечення безпеки, що передбачає співпрацю між державами-членами у різних сферах, включаючи боротьбу з тероризмом, кібербезпеку та захист кордонів. Ізраїль демонструє приклад комплексної системи, де поєднуються потужні силові структури, розвинена розвідка та тісна взаємодія з науковими установами, табл. 3.2

Велика Британія	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегія національної безпеки та Стратегічний огляд оборони та безпеки • Комплексний огляд безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики 2021 • Integrated Review Refresh 2023
Естонія	<ul style="list-style-type: none"> • National Security Concept of Estonia
Іспанія	<ul style="list-style-type: none"> • Estrategia de Seguridad Nacional 2017
Латвія	<ul style="list-style-type: none"> • Nacionālās drošības koncepcija 2023
Республіка Молдова	<ul style="list-style-type: none"> • Strategia securității naționale a Republicii Moldova • Strategiei naționale de apărare
Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> • Wehrhaft Resilient. Nachhaltig. Integrierte Sicherheit für Deutschland. Nationale Sicherheitsstrategie
Польща	<ul style="list-style-type: none"> • Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2020
Румунія	<ul style="list-style-type: none"> • Strategia Națională de Apărare a Țării pentru perioada 2020-2024
США	<ul style="list-style-type: none"> • National Security Strategy, October 2022 • 2022 National Defense Strategy of The United States of America
Франція	<ul style="list-style-type: none"> • Revue Nationale Stratégique 2022
Японія	<ul style="list-style-type: none"> • National Security Strategy of Japan • National Defense Strategy • Defense Buildup Program

Таблиця. 3.1 - Перелік стратегічних документів, які прийнято у країнах світу для забезпечення національної безпеки[21,28].

Перелік стратегічних документів, які прийнято у країнах світу для забезпечення національної безпеки

Для України важливо врахувати міжнародний досвід при модернізації власної системи забезпечення національної безпеки. Ключові висновки:

1. Координація та інтеграція. Необхідно посилити координацію між різними органами державної влади, відповідальними за забезпечення національної безпеки.

2. Розвиток розвідки. Потребує подальшого розвитку розвідувальна діяльність, спрямована на виявлення та нейтралізацію загроз національним інтересам.

3. Кібербезпека. Важливо посилити кіберзахист критичної інфраструктури та інформаційних систем.

4. Міжнародна співпраця. Необхідно розширювати міжнародну співпрацю у сфері безпеки, обмінюватися досвідом та координувати зусилля з партнерами[7].

Ухвалення нової Стратегії національної безпеки США у жовтні 2022 року стало підтвердженням незмінної підтримки Сполученими Штатами партнерів по НАТО та України.

Цей основоположний програмний документ визначає стратегічний підхід до нейтралізації основних терористичних та мілітарних загроз, з якими стикаються США. Документ акцентує увагу на двох ключових стратегічних викликах:

- по-перше, суперництво великих держав у формуванні майбутнього міжнародного порядку, зокрема конкуренція з Китаєм та Росією;
- по-друге, реагування на транснаціональні загрози, такі як зміни клімату, продовольча безпека, інфекційні захворювання, тероризм, дефіцит енергії, інфляція[21].

Таким чином, Стратегія національної безпеки окреслює прагнення США сприяти вільному, відкритому, безпечному та процвітаючому розвитку держав, одночасно відповідаючи на глобальні виклики.

27 жовтня 2022 року Міністерство оборони США опублікувало Національну оборонну стратегію (National Defense Strategy of The United States of America) [48]. Цей документ визначає стратегічний напрямок діяльності Міністерства оборони на підтримку пріоритетів національної безпеки США. Національна оборонна стратегія США охоплює Огляд ядерної позиції та Огляд протиракетної оборони. Він є результатом аналізу, проведеного за вказівками Президента та Міністра

оборони США, та враховує законодавчі вимоги щодо оцінки політики та стратегії США у сфері протиракетної оборони [48].

Згідно з Національною оборонною стратегією, Китай представляє найбільш серйозний і системний виклик, а Росія становить гостру загрозу життєво важливим національним інтересам США за кордоном і внутрішній безпеці держави. Інші аспекти безпекового середовища, включаючи зміну клімату та транскордонні загрози, все більше впливатимуть на безпеку країни. У цьому контексті, та для підтримки стабільної та відкритої міжнародної системи та оборонних зобов'язань, пріоритетами Міністерства оборони США є захист суверенітету країни з урахуванням зростаючої загрози з боку Китаю та стримування стратегічних нападів.

Стає все більш очевидним фундаментальне значення розробки Доктрини національної безпеки, яка узгоджується зі стратегічними цілями та завданнями держави, а також динамікою глобального середовища. У середньостроковій перспективі, Доктрина національної безпеки Ізраїлю має відігравати роль стратегічного документа, що визначає заходи безпеки, враховуючи поточну траєкторію соціально-економічного розвитку країни, ієрархію пріоритетів та управління ризиками в умовах зовнішніх загроз. При цьому, основна модель, що була використана для розробки Доктрини, адаптована до унікальних умов Ізраїлю, а також сукупність ключових принципів, зберігають свою актуальність і гостроту навіть в умовах сучасної мінливої реальності [39].

Основними принципами забезпечення національної безпеки Ізраїлю є: активне застосування військових та політичних інструментів для підтримання миру; попередження військових конфліктів та уникнення протистоянь; надання пріоритету якісним показникам над кількісними; перенесення бойових дій на територію противника; мінімізація тривалості бойових операцій з метою зниження збитків для власного населення та інфраструктури; забезпечення захищеності державного кордону; зміцнення бойового духу Збройних Сил та населення.

Аналіз досвіду європейських держав у сфері забезпечення національної безпеки є важливим для формування ефективної політики. У Великобританії, згідно зі Стратегією національної безпеки та Стратегічним оглядом оборони та безпеки від 2015 року, країна демонструє унікальну позицію, досягаючи цільових показників НАТО та ООН щодо оборонних витрат та допомоги розвитку, одночасно збільшуючи інвестиції у боротьбу з тероризмом. Функціонування Ради національної безпеки, під керівництвом Прем'єр-міністра, забезпечує координацію між урядовими структурами, хоча й існує ризик надмірної реактивності[17,19].

У Польщі Бюро національної безпеки активно працює над рекомендаціями щодо нової редакції Стратегії національної безпеки, підкреслюючи неприпустимість оборонних витрат менше ніж 4% ВВП. Німеччина у 2023 році представила першу в історії держави Стратегію національної безпеки, акцентуючи увагу на збільшенні оборонних видатків, розвитку оборонно-промислового комплексу та механізмах стратегічного планування. Стратегія визначає росію як найбільшу загрозу європейській безпеці через її агресію проти України.

В умовах складної геополітичної ситуації, стратегії національної безпеки спрямовані на інтеграцію внутрішньої та зовнішньої політики, активізацію міжнародних альянсів, визнання Китаю та росії як ключових викликів, розширення міжнародного співробітництва та збільшення оборонних витрат. Метою цих стратегій є забезпечення керівництва для зміцнення обороноздатності та адаптації до внутрішніх і міжнародних змін.

ВИСНОВКИ

Державна стратегія у сфері національної безпеки має базуватися на самодостатності та розвитку внутрішнього потенціалу для забезпечення власної безпеки і стабільності. Україна, як суверенна держава, зберігає за собою право на участь у міжнародних системах колективної безпеки, що є інструментом гарантування її суверенітету та територіальної недоторканності.

До ключових стратегічних цілей національної безпеки держави належать: консолідація суспільства та забезпечення національної єдності; поглиблена модернізація системи державного управління; підвищення соціальних стандартів та покращення демографічної ситуації; сталий економічний розвиток; система ефективного реагування на загрози національного рівня; участь у підтримці міжнародного миру та безпеки. Таким чином, забезпечення національної безпеки є багатоаспектним завданням, що вимагає глибокого розуміння історичного контексту, сучасних загроз та теоретичних підходів. Еволюція концепції від античних уявлень про особисту безпеку до сучасного розуміння національної безпеки як захисту суверенітету та інтересів держави відображає складність і динамічність цього феномену.

Аналіз комплексу теоретичних перспектив, від реалізму до феміністської теорії, висвітлює багатогранність підходів до визначення та забезпечення національної безпеки. Реалісти, такі як Г. Моргентау, акцентують увагу на мілітарній могутності, тоді як ліберали, на зразок І. Канта, підкреслюють важливість міжнародної співпраці. Конструктивісти, зокрема А. Вендт, наголошують на ролі ідентичності та норм. Ці розбіжності підкреслюють необхідність комплексного підходу, який враховує різні аспекти безпеки. В умовах глобалізації, кіберзагроз та гібридних війн, забезпечення національної безпеки потребує інтеграції зусиль держави,

суспільства та міжнародних партнерів. Закон України «Про національну безпеку України» визначає стан захищеності суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів як ключовий аспект, але його реалізація вимагає постійного моніторингу, адаптації та вдосконалення з урахуванням динамічних змін у міжнародному середовищі. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку інтегрованих моделей оцінки ризиків та стратегій реагування на загрози, що дозволить забезпечити стабільний розвиток держави та її інтеграцію у світове співтовариство.

Правове забезпечення національної безпеки України є динамічною системою, що постійно еволюціонує у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики. Незважаючи на значний масив нормативно-правових актів, ця система потребує постійного вдосконалення та адаптації до сучасних реалій гібридної війни та геополітичних змін. Виклики сьогодення вимагають від України не лише зміцнення оборонного потенціалу, але й посилення правових механізмів протидії інформаційним та психологічним загрозам, що виходять від інших країн. Імплементация європейських та євроатлантичних стандартів у сфері національної безпеки є важливим кроком на шляху до інтеграції України у міжнародне співтовариство та забезпечення її сталого розвитку. Подальші дослідження та розробки у сфері правового забезпечення національної безпеки повинні бути спрямовані на створення ефективної та комплексної системи, здатної забезпечити захист життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави від усіх видів загроз, гарантуючи таким чином суверенітет, територіальну цілісність та демократичний розвиток України.

Аналіз міжнародного досвіду, зокрема Ізраїлю та США, підкреслює важливість комплексного підходу до формування стратегії національної безпеки. Ефективна стратегія вимагає чіткого визначення національних інтересів, ідентифікації потенційних загроз та розробки дієвих механізмів

реагування. Як показує приклад Ізраїлю, навіть в умовах постійної військової загрози, пріоритетними є дипломатичні засоби та стратегічне партнерство, зокрема зі США, що підтверджується Меморандумом про взаєморозуміння між країнами.

З'ясовано, що для України, в умовах гібридної війни та геополітичної нестабільності, критично важливим є врахування досвіду інших країн, адаптуючи його до власних реалій та потреб. Розбудова ефективної системи національної безпеки передбачає не лише зміцнення обороноздатності та правопорядку, але й консолідацію суспільства на ґрунті спільних цінностей та ідентичності. Успішна реалізація пріоритетних напрямів, визначених у Стратегії національної безпеки України, вимагає скоординованих зусиль усіх органів державної влади, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Забезпечення національної безпеки України є багатогранним завданням, що вимагає комплексного підходу та узгоджених дій усіх гілок влади та суспільства. Аналіз висвітлених проблем, починаючи від військової агресії та закінчуючи демографічною кризою, підкреслює необхідність розробки та реалізації ефективної стратегії, спрямованої на зміцнення обороноздатності, проведення реформ, протидію інформаційній агресії та вирішення соціально-економічних проблем.

З огляду на геополітичне положення України та її стратегічний курс на євроінтеграцію, особливого значення набуває адаптація узагальненого міжнародного досвіду побудови систем національної безпеки до українських реалій. Необхідно враховувати як успішні практики, так і помилки інших держав у цій сфері. Згідно з дослідженнями РНБО України, пріоритетним є формування внутрішнього потенціалу та стійкості держави, що дозволить ефективно реагувати на сучасні виклики та загрози. Важливою є консолідація суспільства, удосконалення системи публічного управління та забезпечення належних умов життя населення. У контексті глобалізації та

зростаючої інформаційної експансії, особливу увагу слід приділяти захисту інформаційного простору та протидії дезінформації. Розвиток кібербезпеки та захист інформаційних ресурсів є критично важливим елементом забезпечення національної безпеки. Це положення узгоджується з положеннями Стратегії національної безпеки України, прийнятої на виконання рішень РНБО.

Отже, успішна реалізація визначених стратегічних пріоритетів, таких як реформування правоохоронної та судової систем, активна участь у підтримці міжнародного миру та безпеки, а також розвиток стратегічного партнерства, є ключем до забезпечення національної безпеки та сталого розвитку України. Лише комплексний підхід, що враховує всі аспекти національної безпеки, дозволить Україні протистояти сучасним викликам і забезпечити цивілізаційний поступ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. І., Борисевич С. О., Дацюк А. В., Марутян Р. Р. та ін. Забезпечення національної безпеки України в умовах входження України до Європейського та Євроатлантичного просторів: монографія. Київ: НАДУ, 2019. 110 с.
2. Абрамов В. І., Ситник Г. П., Смолянчук В. Ф. та ін. Глобальна та національна безпека: підручник. Київ: НАДУ, 2016. 784 с.
3. Андріяш В. Сецесія як модель державного регулювання сучасних етнополітичних процесів. *Демократичне врядування*. Електронний науковий вісник. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. URL: <http://lvivacademy.com/visnik/autor.html>
4. Андреев С. Цивільний захист як напрям державної політики з питань національної безпеки: аналіз законодавчих новацій. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 4. С. 24–28.
5. Афонін Е., Мартинов А. Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. 296 с.
6. Беглиця В. Досвід європейських країн щодо формування антикорупційної стратегії. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: Державне управління. 2015. Вип. 252. Т. 263. С. 17–24.
7. Білоус С., Самойленко Л., Бандунко Л. Інноваційні підходи до забезпечення національної безпеки: міжнародний досвід та перспективи впровадження. *Public networks and communications*. 2024. № 2(3).
8. Богданович В. Ю. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/download/1689>
9. Войтовський К. Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки: аналіт. записка. Київ: Національний інститут стратегічних

- досліджень-2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyinatsionalnoyi>
- 10.Вовк В. Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни. *Право і політика*. 2022. URL: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php>
 - 11.Венцковський Д. Зовнішньоекономічна безпека України: стан та напрями забезпечення. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3. С. 56–63.
 - 12.Горбулін В. П. Пріоритетність національних інтересів у світлі Стратегії національної безпеки України. *Стратегічна панорама*. 2005. № 3.
 - 13.Дзьобань О. П. Конституційна безпека України: теоретико-правові засади. *Право і безпека*. 2017. № 3(66). С. 17–23.
 - 14.Дудко І. Рада національної безпеки в системі зовнішньої політики США. *Політичний менеджмент*. 2006. № 2. С. 156–166.
 - 15.Доповідь «Рекомендації зі стратегії національної безпеки Ізраїлю» (англ. Guidelines for Israel's National Security Strategy) опубліковано 2019 р. URL: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/guidelines-israels-national-security-strategy>.
 - 16.Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyi-natsionalnoyi>.
 - 17.Залозна Л. Еволюція стратегічних документів у сфері безпеки в країнах ЄС. Публічне управління. 2023.
 - 18.Іжа М. Державна політика щодо стратегій забезпечення національної безпеки України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2011. Вип. 8. С. 10–24.
 - 19.Кириченко І. О. Чинник «м'якої сили» у стратегіях національної інформаційної безпеки США. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 102(1). С. 209–218.

20. Ключка О., Семенець-Орлова І. Національна безпека: український вимір 2022. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2138/2636>
21. Кобко Є. Досвід публічно-правового забезпечення національної безпеки країни Європи і США та шляхи його запозичення для України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. № 4(2). С. 186–190.
22. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 року. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show>
23. Кормич Л. І. Світовий політичний процес: глобальний та національний вимір: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл., що навчаються за спец. «Політологія», «Міжнародне право», «Міжнародні відносини», «Соціологія». Одеса: Фенікс, 2017. 240 с.
24. Коробцова Д. В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 2. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/261779/258188>
25. Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія. Львів: Сполом, 2020. 418 с.
26. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С., Яковенко О. О. Національна і міжнародна безпека в визначеннях та поняттях. Київ: Текст, 2006. 256 с.
27. Мельниченко Б., Фіхель Н. Основні підходи до розуміння поняття «національна безпека». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. № 2(30). С. 68–72.
28. Національний інститут стратегічних досліджень. Досвід Ізраїлю щодо формування стратегії національної безпеки. Київ: НІСД, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/dosvid-izrayilyu-shchodo-formuvannya-stratehiyi-natsionalnoy>

29. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19>
30. Ситник Г. П., Абрамов В. І., Бортнікова О. Г. та ін. Шляхи удосконалення системи державного управління забезпеченням національної безпеки України: монографія. Київ: НАДУ, 2012. 536 с.
31. Смолянчук В. Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. 2022. С. 54–61.
32. Стрюк М. Досвід США в системі управління сектором безпеки і оборони. Актуальні проблеми держави і права. Одеса: Гельветика, 2020. С. 172–178.
33. Сурков О. А., Саганюк Ф. В., Мірошніченко В. Я. Досвід формування стратегічних документів США в секторі безпеки. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України*. 2016. № 2(57).
34. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України; за заг. ред. В. Г. Пилипчука: монографія Київ. ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 272 с.
35. Сектор безпеки і оборони України : стратегічне керівництво та військове управління : монографія. Київ, 2018. 230 с.
36. Стратегія та засоби конвергенції системи соціальної безпеки України та ЄС у процесі євроінтеграції: монографія/ ред.: Т. Г. Васильців, Р. Л. Лупак. Львів: АТБ, 2018. 303 с.
37. Стратегія національної безпеки України, 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
38. Ткачук Т. Ю. Правове забезпечення інформаційної безпеки в умовах євроінтеграції України. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2019. 487 с.

- 39.Феденко О. Європейські стандарти безпеки і сучасні виклики для України. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. 2020.
- 40.Харун О. Національні інтереси в забезпеченні національної безпеки України. *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 136.
- 41.Цвігун І. А. Демографічна безпека України та напрями її регулювання: монографія. Кам'янець-Подільський: Зволейко Д. Г., 2013. 400 с.
- 42.Шевченко М. Російсько-українська війна: особливості реалізації загроз державному суверенітету України та перспективи виходу з війни. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ*. 2022. № 2(75). URL: <http://znp-cvsd.nuou.org.ua/article/view/2>
- 43.Швиданенко Г. О., Бортнік Є. А. Стратегія національної безпеки США в умовах змін глобального безпекового середовища. *International Security in the Frame of Modern Global Challenges: Collection of Scientific Works*. Vilnius, 2018. P. 446–455.
- 44.Шипілова Л. Загрози національним інтересам України: спроба класифікації. *Сучасна українська політика*. 2010. Вип. 20. С. 114–122.
- 45.Юськів Х. В. Нові виклики та загрози для системи національної безпеки держави в умовах трансформації системи міжнародних відносин на глобальному й регіональному рівнях: теоретико-методологічні та прикладні аспекти. *Міжнародні відносини. Серія Політичні науки*. 2016. № 11. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2903/2602
- 46.Cohen R. J. Міжнародне право та світова політика: класичні та сучасні тексти / пер. з англ. New York: Routledge, 2001. 415 с.
- 47.Kant I. Perpetual Peace: A Philosophical Sketch / translated by M. Campbell Smith. London: George Allen & Unwin, 1917. 72 p.
- 48.Meridor D., Eldadi R. Israel's National Security Doctrine: The Report of the Committee on the Formulation of the National Security Doctrine (Meridor

- Committee), Ten Years Later (Memorandum No. 187, February 2019). Tel Aviv: Institute for National Security Studies, 2019. 70 p. URL: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2019/02/Memo187_11.pdf.
49. National Security Strategy and Strategic Defence and Security Review 2015: A Secure and Prosperous United Kingdom. HM Government. November 2015. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a74c796ed915d502d6caefc/52309_Cm_9161_NSS_SD_Review_web_only.pdf
50. National Security Strategy (October 2022). Washington: The White House, 2022. 48 p. URL: <https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>